

УДК 378.147:327](477)

СТАН ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ БАКАЛАВРІВ З МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

Катерина Юрївна Істоміна,

кандидат педагогічних наук,

кафедра іноземних мов,

Національний університет «Львівська політехніка»

м. Львів, Україна

Анотація

У статті висвітлено стан професійної підготовки бакалаврів з міжнародних відносин у системі вищої освіти України. У процесі дослідження з'ясовано, що професійну підготовку фахівців-міжнародників в Україні здійснюють у системі вищої університетської освіти на факультетах міжнародних відносин або у профільних вищих навчальних закладах за різними напрямками, що дає змогу студентам обрати спеціалізацію для майбутньої професійної діяльності у сфері міжнародних відносин відповідно до своїх здібностей та інтересів. У ході наукової розвідки вивчено та проаналізовано традиційні та інноваційні методи навчання та організації навчального процесу, що своєю чергою, формує ґрунтовну платформу для розуміння професійної підготовки майбутніх фахівців-міжнародників в університетах України. Проведене дослідження освітніх програм професійної підготовки бакалаврів гуманітарних наук з міжнародних відносин в університетах України дало змогу виокремити її характерні риси та особливості.

Ключові слова: професійна підготовка, освітня програма, фахівець у галузі міжнародних відносин, метод навчання, методи активного навчання, результати навчання, академічна мобільність.

Постановка проблеми в контексті сучасної педагогічної науки та її зв'язок із важливими науковими і практичними завданнями. У сучасному суспільстві з посиленням впливу глобалізаційних процесів значущість міжнародних відносин постійно зростає. Необхідність якісної професійної підготовки фахівців у галузі міжнародних відносин в Україні зумовлена непростою ситуацією у політичній, соціальній та економічній сферах. Адже виклики, з якими Україна зіштовхується на сучасному етапі свого розвитку, вимагають якісно нового стилю управління суспільними процесами та врегулювання конфліктних ситуацій з метою збереження та примноження національного потенціалу. Виконання цих завдань пов'язане з оптимізацією освітньої моделі професійної підготовки фахівців у сфері міжнародних відносин, які у процесі своєї професійної діяльності безпосередньо впливатимуть на процеси державотворення та побудови майбутньої траєкторії розвитку країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Професійна підготовка фахівців у сфері міжнародних відносин є актуальною проблемою сучасної педагогічної науки. Підтвердженням цього є велика кількість наукових розвідок вітчизняних і зарубіжних науковців з метою дослідження різних аспектів цієї проблематики, а саме: висвітлення глобалізаційних та інтеграційних процесів в освіті, інноваційного розвитку вищої школи, неперервності освіти (О. Безпалько, О. Горська, Л. Гриневич); формування змісту професійної освіти (Г. Брюханова, В. Журавський, М. Згуровський); операційний компонент професійної підготовки фахівців (І. Лернер, М. Скаткін, Я. Мельжинський, Л. Товажнянський, С. Бухкало, Н. Кошелева); застосування компетентнісного підходу у

підготовці фахівців (Н. Бібік, Г. Ващенко, О. Локшина, О. Дубасенюк); проблема формування і розвитку особистості фахівця-міжнародника (О. Тарасова, В. Третько, О. Сніговська); формування комунікативної культури фахівців міжнародних відносин (В. Вишпольська, К. Долгош, Н. Замкова); формування громадської свідомості фахівців (Т. Качалова, Л. Плига, І. Семків); громадську діяльність у процесі навчання у вищій школі молоді (А. Данилова, Т. Тищенко, В. Горобчишина) тощо.

Незважаючи на інтерес науковців до дослідження питання професійної підготовки фахівців-міжнародників, ця педагогічна проблема потребує подальшого вивчення з метою оптимізації системи вищої освіти України.

Формування цілей статті. Мета статті – дослідити сучасний стан професійної підготовки бакалаврів з міжнародних відносин в Україні на основі дослідження освітніх програм з міжнародних відносин університетів України.

Виклад основного матеріалу. Професійна підготовка фахівців з міжнародних відносин у системі вищої освіти України почала активно розвиватись після здобуття країною незалежності. У цей час розпочинається розвиток освітніх програм з міжнародних відносин, основною метою яких є підготовка кваліфікованих фахівців-міжнародників, представників дипломатичного корпусу нової незалежної держави (Сніговська, 2015).

Організація професійної підготовки фахівців з міжнародних відносин в Україні ґрунтуються на положеннях Законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність», Указу Президента України «Про національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» від 25 червня 2013 р.

№ 344/2013, Державної національної програми «Освіта» («Україна XXI століття»), Постанови Кабінету Міністрів України від 12 серпня 2015 р. № 579 «Про затвердження Положення про порядок реалізації права на академічну мобільність», наказу МОН України від 16.10.2009 р. № 943 «Про запровадження у вищих навчальних закладах України Європейської кредитно- трансферної системи», Методичних рекомендацій щодо запровадження Європейської кредитно-трансферної системи та її основних документів у вищих навчальних закладах (лист МОН України від 26.02.2010 р. № 1/9-119) і на підставі внутрішніх нормативних документів університетів.

Професійна підготовка фахівців-міжнародників в Україні здійснюється у контексті університетської освіти. Згідно з даними порталу osvita.ua 90 вищих навчальних закладів України пропонують освітні програми з міжнародних відносин. Це вищі навчальні заклади державної та недержавної форм власності різних рівнів акредитації. Ці вищі навчальні заклади забезпечують підготовку фахівців за такими напрямками міжнародних відносин: міжнародні відносини; дипломатична служба; міжнародне право; міжнародні економічні відносини; міжнародна інформація; міжнародний бізнес; країнознавство тощо (Довідник ВНЗ, 2017).

Серед провідних вищих навчальних закладів, які забезпечують професійну підготовку бакалаврів з міжнародних відносин в Україні, можна відзначити Інститут міжнародних відносин Київського Національного університету імені Тараса Шевченка, Київський авіаційний університет, Київський національний університет культури і мистецтв, Національний університет «Києво-Могилянська академія», Національний університет біоресурсів і

природокористування України, Київський політехнічний інститут, Львівський національний університет імені Івана Франка, Хмельницький національний університет, Національний університет «Львівська політехніка» (Довідник ВНЗ, 2017).

В Україні освітня програма «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» забезпечує комплекс теоретичної та практичної підготовки фахівців у сфері міжнародних відносин зі знаннями в галузі теорії міжнародних відносин, політології, країнознавства, іноземних мов, теорії та практики перекладу, формує розуміння актуальних проблем зовнішньої політики України, держав Західної, Центральної та Східної Європи, що матиме позитивний вплив на налагодження співробітництва на двосторонньому та багатосторонньому рівнях, вивчення досвіду євроінтеграції цих держав для проведення позитивних економічних, суспільних та політичних реформ в Україні з метою успішної імплементації її євроінтеграційної стратегії. Характерні особливості освітньої програми «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» полягають в орієнтації на формування транскордонного співробітництва, заохоченні міжкультурного обміну, формуванні та популяризації позитивного іміджу України на міжнародній арені (Львівська політехніка, 2016а).

Дослідження освітніх програм з міжнародних відносин українських університетів засвідчило, що у процесі навчання фахівців-міжнародників передбачають і заохочують вивчення деяких дисциплін англійською мовою, що вимагає від викладацького складу відповідного рівня володіння іноземною мовою. Технічне забезпечення вищих навчальних закладів дає змогу проводити лабораторні і практичні

заняття у комп'ютерних класах і мультимедійних кабінетах з належним обладнанням, об'єднаним у локальні мережі з підключенням до Інтернету, та необхідним програмним забезпеченням, що передбачає використання комп'ютерних моделей для аналізу та прогнозування у міжнародних відносинах, а також формування вмінь і навичок усного послідовного і синхронного перекладу (Львівська політехніка, 2016а).

У програмі Хмельницького національного університету чітко визначеними є складові професійної компетентності майбутніх фахівців, згідно з якими формуються результати навчання, а саме: дослідницька (здатність здійснювати науково-дослідну діяльність у сфері міжнародних відносин); інформаційно-аналітична (здатність ефективно застосовувати сучасні інформаційні технології для пошуку та обробки інформації); комунікативна (здатність ефективно застосовувати навички спілкування в умовах змінного середовища); соціально-особистісна (здатність до прогресивного професійного зростання і планування професійної діяльності); міжособистісна (здатність здійснювати професійну діяльність згідно з нормами професійної етики); країнознавча (здатність здійснювати професійну і науково-дослідну діяльність орієнтовану на особливості розвитку окремих країн чи регіонів; етнологічна (здатність розуміти і враховувати в дослідженні тенденцій міжнародної сфери етнокультурних та етнопонаціональних факторів); політологічна (здатність вивчати і аналізувати ситуації суспільно-політичного характеру з урахуванням специфіки країн і регіонів світу) (Хмельницький національний університет, 2017).

Дослідження освітньої програми з міжнародних відносин Національного університету «Львівська

політехніка» дало змогу виокремити результати навчання студентів. Отже, у результаті навчання студенти здобувають теоретичні знання, формують вміння і навички з теорії міжнародних відносин, політології, гуманітарних, соціально-економічних і правових дисциплін; вивчають методологію проведення науково-дослідної роботи у сфері міжнародних відносин, політології та зовнішньої політики; формують розуміння основних аспектів розвитку та функціонування сучасної системи міжнародних відносин, ролі України у світових інтеграційних процесах; професійних обов'язків працівників дипломатичного корпусу та консульської служби, положень дипломатичного протоколу та етикету, які застосовують у професійному спілкуванні, переговорах, бесідах; вивчають іноземні мови, а також теорію і практику письмового та усного перекладу (Львівська політехніка, 2016а).

Майбутні фахівці-міжнародники, які отримали необхідну кваліфікацію, можуть: працевлаштовуватись у сфері державного управління, дипломатії політики; здійснювати консультування з питань дипломатичних і консульських відносин, а також питань співробітництва України з іншими державами та міжнародними організаціями; забезпечувати моніторинг процесів суспільного, політичного та соціокультурного характеру, а також ринкового середовища на державному та міжнародному рівнях; опрацьовувати інформаційні ресурси з метою консультативної функції для представництв державних та регіональних органів державного управління для вирішення проблем у сфері міжнародних відносин та зовнішньої політики; працювати зі службовою документацією (довідками, проектами дипломатичних, юридичних документів тощо), аналітичними матеріалами державних дипломатичних органів та структур;

готувати презентації науково-практичного характеру в усній та письмовій формах; використовувати у професійній діяльності іноземні мови, здійснювати усний і письмовий переклад; брати участь у переговорах і бесідах; застосовувати методи роботи з відповідним програмним забезпеченням, сучасними інформаційними системами і технологіями для пошуку необхідної інформації, її аналізу, опрацювання та ефективного використання у міждержавних взаєминах суспільного, політичного, соціального, економічного, правового та інформаційного характеру; здійснювати професійну діяльність у робочому колективі (на посаді керівника чи виконавця); аналізувати та тлумачити сучасні процеси у галузі міжнародної взаємодії та зовнішньої політики; генералізувати та аналізувати актуальні проблеми суспільного, політичного, соціокультурного, економічного характеру у галузі внутрішньої політики та міжнародних відносин; здійснювати аналіз, системне опрацювання та визначення пріоритетів співробітництва України з іншими державами та міжнародними організаціями; розуміти і відстоювати національну стратегію України в системі міжнародних відносин (Львівська політехніка, 2016а).

Українські університети використовують різноманітні традиційні та інноваційні методи навчання. Серед традиційних методів навчання можна, зокрема, виокремити лекції, семінари, колоквиуми, лабораторні роботи, консультації. До читання лекцій, проведення практичних занять, керівництва дипломними та курсовими роботами залучають відомих науковців, педагогів та фахівців-практиків з факультетів університету, інших ВНЗ і наукових установ України та країн зарубіжжя. Аудиторні заняття для бакалаврів з міжнародних відносин в університетах України займають в середньому 55–65% навчальних планів. Обсяг

самостійної роботи студентів коливається від 40% до 60% (Хмельницький національний університет, 2017; Львівський національний університет, 2017).

Українські університети також підтримують стратегію розвитку практичного компонента у підготовці майбутніх фахівців у сфері міжнародних відносин. Київський інститут міжнародних відносин використовує у процесі навчання майбутніх фахівців-міжнародників майстер-класи. У контексті реалізації майстер-класів для студентів Київський інститут міжнародних відносин активно співпрацює з Міністерством зовнішніх справ України, керівники підрозділів якого проводять майстер-класи зі студентами університету. Студенти також можуть формувати практичні навички підприємництва, беручи участь у майстер-класах, організованих за участі партнера Інституту, Освітнього центру для підприємців Startup Ukraine (Інститут міжнародних відносин, 2017).

Іншими зразками реалізації активного навчання є організація тренінгів, групових проєктів, круглих столів, зокрема, іншомовних – за участі керівників іноземних компаній. Прикладом такого заходу є організований 10-тижневий англomовний тренінг на тему «Мистецтво професійної презентації та ведення переговорів у бізнесі», проведений у Київському інституті міжнародних відносин. Цікавою формою організації навчального процесу студентів-міжнародників є проведення інтелектуально-практичної гри, під час якої команди змагаються за перемогу, наприклад, отримати можливість стажування у провідній компанії (Інститут міжнародних відносин, 2017).

Академічна мобільність студентів є одним із пріоритетних напрямів розвитку сучасної вищої освіти України, що передбачає можливість учасників освітнього

процесу навчатися, викладати, стажуватися чи проводити наукову діяльність в іншому університеті України чи за кордоном. Незважаючи на наголошенні важливості академічної мобільності, вивчення освітніх програм з міжнародних відносин, засвідчило, що обов'язкових чи вибіркових елементів мобільності в освітніх програмах не існує, проте мобільність студентів заохочується і визнається згідно з процедурами ЄКТС (Львівська політехніка, 2016b).

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок у досліджуваному напрямі. У результаті дослідження професійної підготовки бакалаврів з міжнародних відносин в університетах України визначено низку особливостей, серед яких слід виокремити такі: недостатнє узгодження результатів навчання з практичною професійною діяльністю майбутніх фахівців; недостатні можливості вивчення факультативних дисциплін; неактивне впровадження методів активного навчання порівняно з традиційними формами організації навчального процесу; великий обсяг аудиторних занять теоретичного спрямування; недостатній рівень реалізації та методичного планування самостійної роботи студентів; недостатній акцент на стимулюванні автономної чи групової науково-дослідної та проектної діяльності студентів; низький рівень використання потенціалу системи кредитного трансферу. Зазначені особливості створюють перешкоди для фахівців-міжнародників України, які прагнуть отримати працевлаштування за кордоном, ускладнюють академічну мобільність і визнання результатів навчання. Перспективним напрямом подальших наукових розвідок вважаємо більш детальне дослідження компонентів професійної підготовки фахівців-міжнародників в університетах України.

Список використаних джерел

1. Довідник ВНЗ. (2017). Взято з <http://osvita.ua/vnz/guide/search-17-0-057-90-75.html>.
2. Інститут міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка. (2017). Майстер – класи. Взято з http://www.iir.edu.ua/education/master_classes/
3. Львівська політехніка. (2016а). Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії – (Міжнародні відносини). Взято з <http://www.lp.edu.ua/education/majors/INSS/055/2016/ua/part>
4. Львівська політехніка. (2016б). Напрямок підготовки «Міжнародна інформація». Взято з <http://edu.lp.edu.ua/naryamy/6030204-mizhnarodnainformaciya>
5. Львівський національний університет імені Івана Франка. (2017). План навчального процесу для спеціальності «Міжнародні відносини». Взято з <http://intrel.lnu.edu.ua/academics/bachelor>
6. Сніговська О.В. (2015). Професійна іншомовна підготовка як важливий чинник формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців із міжнародних відносин. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна», 53, 314–317.
7. Хмельницький національний університет. (2017). Освітньо-професійна програма підготовки бакалавра. Взято з <http://www.khnu.km.ua/root/siteres.pdf>.

References

1. Dovidnyk VNZ. (2017). Vziato z <http://osvita.ua/vnz/guide/search-17-0-057-90-75.html>.
2. Instytut mizhnarodnykh vidnosyn Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. (2017a).

Maister – klasy. Vziato z http://www.iir.edu.ua/education/master_classes/

3. Lvivska politehnika. (2016a). Mizhnarodni vidnosyny, suspilni komunikatsii ta rehionalni studii – (Mizhnarodni vidnosyny). Vziato z <http://www.lp.edu.ua/education/majors/IHSS/055/2016/ua/part>

4. Lvivska politehnika. (2016b). Napriam pidhotovky «Mizhnarodna informatsiia». Vziato z <http://edu.lp.edu.ua/napryamy/6030204-mizhnarodnainformaciya>

5. Lvivskiy natsionalnyi universytet imeni Ivana Franka. (2017). Plan navchalnoho protsesu dlia spetsialnosti «Mizhnarodni vidnosyny». Vziato z <http://intrel.lnu.edu.ua/academics/bachelor>

6. Snihovska O.V. (2015). Profesiina inshomovna pidhotovka yak vazhlyvyi chynnyk formuvannia mizhkulturnoi kompetentnosti maibutnikh fakhivtsiv iz mizhnarodnykh vidnosyn. Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia». Seriia «Filolohichna», 53, 314–317.

7. Khmelnytskyi natsionalnyi universytet. (2017). Osvitno-profesiina prohrama pidhotovky bakalavra. Vziato z <http://www.khnu.km.ua/root/siteres.pdf>

Екатерина Юрьевна Истомина,

кандидат педагогических наук,

кафедра иностранных языков,

Национальный университет «Львовская политехника»

г. Львов, Украина

E-mail: k.y.istomina@gmail.com

Истомина Е.Ю.

**СОСТОЯНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ
ПОДГОТОВКИ БАКАЛАВРОВ**

МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ В УКРАИНЕ

Аннотация

В статье изучено состояние профессиональной подготовки бакалавров по международным отношениям в системе высшего образования Украины. В процессе исследования установлено, что профессиональную подготовку специалистов-международников в Украине осуществляют в системе высшего университетского образования на факультетах международных отношений или в профильных высших учебных заведениях по различным направлениям, что позволяет студентам выбрать специализацию для будущей профессиональной деятельности в сфере международных отношений в соответствии со своими способностями и интересами. В ходе научного исследования изучены и проанализированы традиционные и инновационные методы обучения и организации учебного процесса, в свою очередь, формирует фундаментальную платформу для понимания профессиональной подготовки будущих специалистов-международников в университетах Украины. Проведенное исследование образовательных программ профессиональной подготовки бакалавров гуманитарных наук по международным отношениям в университетах Украины позволило выделить ее характерные черты и особенности.

Ключевые слова: *профессиональная подготовка, образовательная программа, специалист в области международных отношений, метод обучения, методы активного обучения, результаты обучения, академическая мобильность.*

Kateryna Istomina

PhD in Pedagogy,

Department of Foreign Languages,

Lviv Polytechnic National University,

Lviv, Ukraine

E-mail: k.y.istomina@gmail.com

Istomina K.
**THE STATE OF PROFESSIONAL TRAINING
OF THE BACHELORS IN INTERNATIONAL
RELATIONS IN UKRAINE**

Abstract

The article provides thorough investigation of the state of professional training of the bachelors in international relations in higher education system of Ukraine. Results of the conducted research show that professional training of the future international relations specialists in Ukraine is conventionally performed in the system of higher university education at the international relations faculties or in specialized higher educational institutions according to the following majors: international relations; diplomatic service; international law; international economic relations; international information; international business; country studies etc. The extensive range of academic majors to choose from provides students with favorable educational environment creating opportunities to get knowledge, develop the necessary skills for the future professional activity in narrow field guiding by personal preferences and interests. The given paper also covers the study of traditional and innovative teaching methods, which the professional training of the future international relations specialists in Ukraine relies on, which, in turn, forms a fundamental platform for understanding the professional training of future international specialists in the universities of Ukraine. The overview and analysis of instructional programs of the professional training of the Bachelors of Arts in international relations at the leading universities of Ukraine has contributed to make it possible to distinguish its characteristic features, namely: the need for more substantive definition of the results of student's achievements focusing on coordination with the future professional activities; limited choices of elective disciplines; the active use of traditional teaching methods and

learning process organization, as opposed to active learning methods; significant emphasis on theoretical classroom training of future international relations specialists; inactive development of the students' independent work potential in the context of autonomous learning, and research activities; the need to coordinate the academic credits transfer.

Key words: *professional training, educational program, specialist in international relations, teaching method, active learning methods, learning outcomes, academic mobility.*